
Polemika

Primljeno: 12. rujna 2003.

Toleriranje fašista i komunista ipak nije tolerancija

MIROSLAV VUJEVIĆ*

U časopisu *Politička misao* br. 1. iz 2003. godine Vladimir Vujčić najavio je da će se osvrnuti na dio moje knjige *Politička i medijska kultura u Hrvatskoj* koji se odnosi na rezultate istraživanja političke tolerancije u Hrvatskoj, osobito na one koje je on dobio i objavio u knjizi *Politička tolerancija*. Evo što sam rekao u osvrtu na njegove rezultate. “Vujčić konstatira ‘da je razina tolerancije najviša u onih koji su izabrali nepolitičke grupe ...’ (Vujčić, 1995.: 117). Iz podataka koje je Vujčić dobio, takav se zaključak ne može izvesti, jer je tu riječ o paradoksu političke tolerancije. Podatci o netoleranciji fašista, Jugoslavena, komunista i ustaša govore o političkoj toleranciji. Kao što negacija negacije nije negacija, isto tako netolerancija fašista, Jugoslavena, komunista i ustaša nije pokazatelj političke netolerancije” (Vujević, 2001.: 80).

U nastojanju da pobije takav zaključak, Vujčić kaže kako sam političku kulturu sveo na samo tri dimenzije i da nije jasno kako sam došao do njih te u što se uklapaju. Međutim, na 13. stranici knjige naveo sam četiri dimenzije političke kulture (Verba, 1965.). Do njih sam došao jer me zanimalo “ono što pojedinci nauče o politici i o čemu ovisi njihovo političko ponašanje” (13), pa sam četirima Verbinim dimenzijama (1. nacionalna identifikacija, 2. politička identifikacija, 3. identifikacija s političkom vlašću i 4. politička participacija) dodao i političku toleranciju.

Vujčić mi potom pripisuje nedostatan uvid u istraživanja političke kulture u suvremenoj političkoj znanosti i navodi desetak naslova te kaže da treba imati hrabrosti pisati znanstvenu knjigu, “a ne konzultirati ni jednu od navedenih studija”. Ni jednu od navedenih studija Vujčić ne spominje u svojoj knjizi *Politička tolerancija*. Njegova je knjiga tiskana 1995., a moja 2001. godine. Međutim, moja je knjiga kod izdavača više od pet godina čekala obećanu financijsku potporu od Ministarstva znanosti i tehnologije.

Vujčić vjerojatno nije znao da je knjiga toliko dugo čekala kod izdavača, ali je sigurno znao kad je provedeno istraživanje tolerancije (1992.–1993.), jer smo zajedno radili na projektu *Odrednice političkog ponašanja na našim prostorima*. U okviru tog projekta Vujčić je prijavio projektnu temu *Politička socijalizacija – razvoj političke kulture mladih*, a ja *Politička tolerancija u Hrvatskoj*. Prema tome, znao je da nisam

* Miroslav Vujević, redoviti profesor Fakulteta političkih znanosti u Zagrebu na predmetu Metode istraživanja.

mogao konzultirati literaturu koja još nije bila objavljena, ali nije jasno kako je on od projektne teme koju je prijavio došao do političke tolerancije.

Vujčić kaže da opovrgavam tezu da je tolerancija snošljivost, odnosno spremnost na trpljenje razlika s kojima se osobno ne slažemo i pripisuje mi da sam rekao kako tolerancija nije u podnošenju nečega, već u prihvaćanju razlika (drugoga). Međutim, ja sam rekao da *smisao* tolerancije nije u podnošenju, nego u razumijevanju i prihvaćanju drugoga i drukčijega. U autoritarnom društvu narod ne tolerira – već podnosi etabliranu politiku (Marcuse). Tamo se prihvaćanje može povećati političkim marketingom ili uvježbavanjem snošljivosti, a ne upozoravajući na “nerazumnu odbojnost uma prema onima koji drukčije misle” (Locke).

Evo što sam s tim u vezi napisao: “Pojam tolerancije je složen. On u sebi uključuje pozitivan i negativan stav. Bez konflikta nema tolerancije. Voltaire je to lijepo metaforički definirao: *Gadi mi se to što kažeš, ali ću se do posljednje kapi krvi boriti da to možeš reći*. U navedenom konfliktu imamo dva suprotna stava. Negativan stav prema sadržaju konkretnog govora i pozitivan stav prema slobodi govora ... Kad se radi o suprotnim stavovima, ponašat ćemo se u skladu s intezivnijim stavom. Voltaire se odlučio za ponašanje u skladu s pozitivnim stavom prema slobodi govora, jer je taj stav jači od negativnog stava prema sadržaju jednoga određenog govora. Voltaire je tolerantan, jer je odlučio ponašati se u skladu s općim pravilom, iako ga subjektivni doživljaj upućuje na suprotno ponašanje. On zbog toga trpi, ali bi još više trpio da se odlučio ponašati suprotno. Da se odlučio za zabranu govora koji mu se gadi, trpio bi još više, a bio bi manje tolerantan.” (str. 65) “Tolerancija nije jednostavno obilježje koje je vezano samo uz ćud. Ona uključuje sposobnost rasuđivanja i ponašanja u skladu s najvišom razinom čovjekove ličnosti. Čovjek je biće koje može kontrolirati ćud i staviti je u određeni red. Tolerancija je u uspješnom kontroliranju ega od superega. Ona je prije svega ćudoredno obilježje usmjereno na “transcendiranje ili prekoračenje postojećeg stanja u jednom općem (općečovječanskom) smislu (Filipović, 1984.) (83). Je li tolerancija u trpljenju konkretnoga govora ili u radosti ostvarivanja slobode govora?

U središtu Vujčićeva osvrta je dio knjige u kojem sam se kritički osvrnuo na njegove rezultate istraživanja političke tolerancije u Hrvatskoj. Nisam se mogao složiti sa zaključkom “da je razina tolerancije najviša u onih koji su izabrali nepolitičke skupine”, jer je kao ciljne političke skupine izabrao fašiste, Jugoslavene, ustaše i komuniste. Te su skupine netolerantne, a netoleriranje netolerantnih je tolerancija.

Da bi opovrgnuo takav zaključak, Vujčić upozorava “Ja nisam istraživao toleranciju prema navedenim skupinama, nego prema pojedinim članovima (pripadnicima) tih skupina.” Međutim u knjizi izrijekom piše: “Iz *Tablice 28*. je očito da je najviše ispitanika izabralo “Jugoslavene kao najmanje cijenjenu grupu” (str. 114). Da je i istraživao toleranciju prema pojedincima, što nije, takvim imenovanjem obilježio bi ih bitnim obilježjima grupe. Toleriranje netolerantnih nije tolerancija, čak ni ako paradoks tolerancije nije samo u tome, nego i u netoleranciji većine, kako dodaje Vujčić. Slažem se s Vujčićem da teorija političke tolerancije nije završena, ali njezin razvitak neće ići u smjeru suprotnom logici po kojoj je toleriranje netolerantnih tolerancija.

Vujčić dalje navodi da je i Sullivan (1982.) ispitivao toleranciju prema fašistima, komunistima, socijalistima, Ku-Klux-Klanu itd., te dodaje da “ako Sullivan nije u pravu,

onda nisam ni ja". Sullivan doista nije u pravu u slučaju izbora Ku-Klux-Klana, jer je to bila "tajna teroristička organizacija bijelih rasista" (Mac Kenzie, 2002.: *Tajna društva*, AGM, Zagreb, str. 333). Možemo li reći da je tolerantan onaj tko tolerira takve? Slično je i s fašistima. Međutim, kad su u pitanju komunisti i socijalisti, nije isto kad se te ciljane skupine koriste u SAD-u i u Hrvatskoj. U SAD-u te skupine nisu bile na vlasti i uz njih se ne povezuju događaji poput onih na Bleiburgu, Golom otoku i sl.

Prema tome, u istraživanju političke tolerancije treba dobro promisliti u izboru ciljnih skupina. Mi možemo izabrati i one koje je Vujčić izabrao, pa i one koje ne postoje, ali nije u tome problem, nego je problem ono o čemu govore dobiveni podatci. Podatci o netoleriranju komunista u Hrvatskoj pokazatelj su političke tolerancije, a isti podatci dobiveni u SAD-u mogu biti pokazatelj političke netolerancije.

Potom Vujčić izmišlja brojke i tvrdi da je samo 38% ispitanika u mom istraživanju bilo tolerantno prema strankama s kojima se najmanje slažu, a da ja zaključujem kako je to većina. Na 69. stranici koju on navodi nigdje nema broja 38.

Vujčić tvrdi kako su njegove mjere bile kompleksnije. Ja o tome nisam iznosio primjedbe. Moje se primjedbe odnose na najvažnije obilježje mjerenja – valjanost. Ako ne mjerimo ono što želimo mjeriti, kompleksnost mjerenja ne pomaže. A kad je riječ o kompleksnosti mjerenja, volio bih da se o tome čitatelji sami uvjere uvidom u njegovo i moje istraživanje.

U osporavanju neosporivog Vujčić se služi sofisticiranim metodama i uvredama, umjesto da kao znanstvenik prihvati kako toleriranje fašista, komunista, Jugoslavena i ustaša nije pokazatelj političke tolerancije.

Mailing address: Miroslav Vujević, Fakultet političkih znanosti, Lepušićeva 6, HR 10 000 Zagreb. *E-mail:* miroslav.vujevic@zg.htnet.hr